

Yeni Türkiye

bu sayıda

15

türk dünyası özel sayısı I

siyaset adamları, yöneticiler, bilimadamları ve uzmanlardan 273 makale, inceleme ve araştırma **genel değerlendirme, coğrafya, nüfus** TÜRK DÜNYASININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ / TÜRK DÜNYASININ COĞRAFYASI / TÜRK DÜNYASININ DEMOGRAFİK YAPISI **temel değerler** DİN / DİL / TARİH / KÜLTÜR / EDEBİYAT / SANAT **sosyal yapı** SOSYAL YAPI ANALİZİ / EĞİTİM VE BİLİM **iktisadî yapı** EKONOMİK İLİŞKİLER / DIŞ TİCARET / TARIM, SANAYİ, ENERJİ, İNŞAAT, TURİZM / ÇEVRE **siyasî yapı** SİYASÎ ANALİZ VE ORGANİZASYON / ENTEGRASYON / STRATEJİ / HUKUK / İLETİŞİM **türk cumhuriyetleri** AZERBAYCAN / KAZAKİSTAN / KIRGIZİSTAN / ÖZBEKİSTAN / TÜRKMENİSTAN / KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ **muhtar türk cumhuriyetleri** DOĞU TÜRKİSTAN / TATARİSTAN, BAŞKURDİSTAN / KIRIM / ÇUVAŞİSTAN / SAKA, ALTAY, TUVA, HAKAS / GAGAVUZ (GÖKOĞUZ) **türk toplulukları** AHISKA TÜRKLERİ / İRAN TÜRKLERİ / İRAK TÜRKLERİ / SURİYE TÜRKLERİ / AFGANİSTAN VE TACİKİSTAN TÜRKLERİ / DİĞER TÜRK TOPLULUKLARI **osmanlı ailesi - balkanlar** BALKANLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ / BULGARİSTAN / BATI TRAKYA / MAKEDONYA / KOSOVA VE SANCAK / BOSNA-HERSEK/ARNAVUTLUK/ROMANYA, POLONYA **osmanlı ailesi - kafkaslar** KAFKASLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ / ÇEÇENİSTAN / KARAÇAY-MALKAR TÜRKLERİ / KUMUK TÜRKLERİ **türk yerleşimleri** BATI AVRUPA TÜRKLERİ / AMERİKA TÜRKLERİ / AVUSTRALYA TÜRKLERİ **türk dünyası ve diğer ülkeler** RUSYA FEDERASYONU / ÇİN / JAPONYA / İRAN **çeşitlemeler**

Yeni Türkiye

Mayıs Haziran 1997

Yıl 3 Sayı 15

Fiyatı 1.800.000.-TL

2 Ayda Bir Yayınlanır.

Sabibi ve Yazı İşleri Müdürü

Güler Eren

Yayın Kurulu

Levent Akkoyunlu / B. Zakir Avşar / Ali Birinci / M. Naci Bostancı / Zühal Cafoglu /
Emin Çarıkçı / İrfan Çiftçi / Metin Eriş / Yusuf Ziya İrbeç / Mustafa İsen /
Ahmet Kot / İsmail Köksal / Oya Akgönenç Mughisuddin /
İlber Ortaylı / Ayhan Pala

Danışma Kurulu

Nabi Avcı / Ahmet Rüştü Çelebi / Şenol Demiröz / Burhan Erdem / Tahsin Erdinç /
Sedat Kalsın / Şaban Karataş / Ercüment Kuran / Enis Öksüz / Belkıs Seval /
Oktay Sinanoğlu / Mualla Türköne / Orhan Türköz /
Turan Yazgan / Kâzım Yetiş

Reklam Dağıtım ve Abone Müdürü

Sevil Dünder

Kapak ve İç Düzenleme

Yazıevi

Teknik Hazırlık

Yeni Türkiye Medya Hizmetleri

Dizgi / Baskı

Öncü Ltd. - Semih Ofset

Basıldığı Tarih

Haziran 1997

Yayın Kodu

ISSN - 1300 - 4174

Adres

Sağlık Sokak 3 - Sıhhiye (06410) Ankara
Tel: (312) 433 49 77 - 433 12 68 Fax: (312) 433 60 16

Abone Şartları

Yurtiçi: 6 Aylık 4.000.000.-TL, 1 Yıllık: 7.500.000 TL
Yurtdışı: 1 Yıllık 150 \$ (250 DM)

---

*Dergimizde yayımlanan yazıların bütün sorumluluğu yazarlara aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.*

- Nabide Şimşir* Osmanlı Devleti ile Türk Hanlıkları Arasındaki Münâsebetler / 300
Salim Koca Büyük Selçuklu Devleti Kuruluncaya Kadar Selçuklu Ailesi ve Türkmenler / 309
Babaeddin Yediıldız Türk Dünyasının Sosyo-Kültürel Entegrasyonunda
Vakıfların Rolü / 327
Ercüment Kuran Rusya Türklerinde "Usul-i Cedid" Hareketi / 338
Fabri Temizyürek Usul-ü Cedit Hareketi ve Gaspıralı İsmail Bey / 340
Erol Cibangir 3. Dünya Milli Komünizm ve Sultan Galiyev / 344
Enver Konukçu Türklerin Hindistanı / 355
A. Mehmet Kocaoğlu Şark Meselesi Işığında Ermenilere Verilen Rol / 359

Kültür

- İsmail Kabraman* Türk Dünyasının Kültürel Bütünleşmesi ve Temel Değerlerimiz / 377
Agab Oktay Güner Türk Dünyası ve Kültür Hayatımız / 381
Orhan Türkdogan Türk Kimliği Üzerine Bir Deneme / 390
Mustafa E. Erkal Kültürel Kimlik ve Türk Kimliği / 396
Bozkurt Güvenç "Türk Dünyası"nın Kimliği / 403
Melda Cinman Şimşek Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye Cumhuriyeti'ne
Ulusal Kimlik Açısından Bir Yaklaşım / 406
Abdülkadir Yuvalı Türk Dünyası Kültür Çevreleri ve Karşılaştırma Meselesi / 426
Beşir Ayvazoğlu Bütün Türk Dünyasına Yazmak / 431
Lütfi Şahsuvaroğlu Bahşedilmiş - Sözde Bağımsızlıktan Kazanılmış - Gerçek
Bağımsızlığa Stratejiler ve Türk Dünyası ile Kültürel İlişkiler / 436
Mustafa Aksoy Kültür Sosyolojisi Açısından Nevruz Kavramı / 447

Edebiyat

- Ahmet Kabaklı* Destanlarda Alperenler / 436
Üçler Bulduk Dede Korkut Destanları'nda Ortak Kültür Unsuru Olarak
Yaşatılan Coğrafya / 466
Sadık Tural Türk Dünyasında Bütünleşmenin Artırılmasında Bir Araç: Edebiyat Projesi / 471
Yavuz Bülent Bakiler Türk Cumhuriyetlerinde Çok Zor Bir Dönem,
Çok Zor Bir Edebiyat / 476
Nevzat Özkan Çağdaş Türk Boy ve Toplulukları Edebiyatı / 483
Ahmet Doğan Ahmed-i Yesevî'nin Hayatı, Divan-ı Hikmet'teki Şiirlerdeki
Şekil ve Üslûp / 528
Erdoğan Altınkaynak Manas Destanı-Manas ve Çevresindeki Tipler / 549
Adilhan Adiloğlu Karaçay-Malkar Türklerinde Nart Destanları / 575

Sanat

- Gülçin Çandarhoğlu* Ahmet Yesevî Üniversitesi Arkeoloji Araştırma Merkezi
İpek Yolu Üzerindeki Çalışmalar Hakkında / 592
M. Oluş Arık Moğolistan'da Türk Anıtları ve Orta Asya'da Türk Mimarlık
ve Sanat Varlığına Yönelik Arkeoloji Notları / 595
Rubi Ayangil Türk Dünyasının Müziği / 603
Rahmi Oruç Güvenç Türk Musikisi Tarihi ve Tedavi Değeri / 613
H. Örcün Barışta Türk Dünyası El Sanatları Üzerine / 617
Çiçek Derman Türk Bezemesinde Hatayî / 631
Neriman Görgünay Kırzioğlu Bir Yangış'ın (Motifin) Düşündürdükleri / 635

"Malkar" sözü ise; milli kimlik olarak ilk önce sadece Malkar vadisinde yaşayanlar için kullanılıyordu. 1864 yılında Kuzey Kafkasya'nın Rusların eline geçmesinden sonra; Bızıngı, Çegem, Holam ve Baksan vadilerinde yaşayanlar için de Malkar sözü milli kimlik olarak kullanılmaya başlanmıştır...

Tarihte "Kavimler Kapısı" adıyla anılan Kuzey Kafkasya bölgesinde; Hun-Bulgar, Hazar, Alan ve Kıpçak gibi Türk kavimleri yüzyıllarca hakimiyet kurmuşlardır. Uzun yıllar bu bölgede hükümler süren bu eski Türk kavimlerinin izlerini tabii olarak Karaçay-Malkar Türkleri'nde görmekteyiz. Bununla birlikte yüzyıllar öncesinden itibaren kuzey Kafkasya'nın yerli halklarıyla karşılıklı kültürleşme sonucunda Karaçay-Malkar Türkleri kendilerine has bir kültür oluşturmuşlar; bir yandan Türklük kültürü, bir yandan da Kuzey Kafkasya ortak kültür dairesi içerisine dahil olmuşlardır.

576

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgede milliyetçilik ruhunun tekrar canlanması, Karaçay-Malkar Türklerini de derinden etkilemiştir. Bu çerçevede Karaçay - Malkarlı tarihçi ve bilim adamları büyük bir şevkle tarihi köklerini Türklük temellerinde araştırmaya başlamışlardır. Bu çalışmaların en önemlilerinden birisi de, son yıllarda Kuzey Kafkasya'da Karaçay-Malkar Türklerinin yaşadığı bölgelerde bulunan runik harfli yazıtların çözümlenme çalışmalarıdır. Bu çalışmaların tamamlanmasından sonra bu yazıtların Hunların bir kolu olan Kuban Bulgar Türklerine ait olduğu anlaşılmıştır. M. S. 3. yüzyıldan itibaren Kuzey Kafkasya'ya yerleşen ve Hunların bir kolu Kuban Bulgar Türklerine ait olan bu yazıtların 4. veya 5. yüzyıllar arasında yazıldığı saptanmıştır. Bu yazıtların Yenisey ve Orhon yazıtlarından çok daha önce yazılmış olmaları dikkat çekicidir. Bu konudaki çalışmalarıyla tanınan Karaçaylı bilim adamı Soslanbek Bayçora, "Avrupa'daki Eski Türk Yazıtları" adlı kitabında, Kuban Bulgar yazıtlarını transkripsiyonlarıyla birlikte açıklamalı olarak vermiştir. Soslanbek Bayçora, Kuban Bulgar metinlerinden yola çıkarak bir alfabe sistemi çıkarmış; Yenisey, Orhon, Tuna Bulgar ve İdil (Volga) Bul-

gar yazıtlarıyla karşılaştırmalı bir alfabe çizelgesi hazırlamıştır. Soslanbek Bayçora, Kuban Bulgar metinlerindeki harflerin, Orhon yazıtlarındaki harflere çok benzediğini ancak Kuban Bulgar metinlerinin çok daha önce oluşmuş bir yazı sistemine ait olduğunu ileri sürmektedir. Burada önemli olan ilk husus, Karaçay-Malkar Türklerinin yaşadığı bölgede bulunan ve Hun-Bulgar Türklerine ait olduğu anlaşılan bu yazıtların aynı zamanda en eski Türk yazıtlarından olduğu, en azından Yenisey ve Orhon yazıtlarından çok daha eski olmalarıdır.

İkinci önemli husus ise, Kuban Bulgar yazıtlarında yer alan birçok eski Türkçe kelimenin halen Karaçay-Malkar Türkçesi'nde yaşadığı ve diğer Kıpçak dil gruplarında bu kelimelerin kullanılmayıpıdır. Buradan hareketle Kuban Bulgar yazıtlarını, Karaçay-Malkar Türklerinin ilk yazılı metinleri olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, belirtilmesi gereken başka bir önemli husus ise, Kuban Bulgar yazıtlarının yazıldığı (M.S. 4-5. yy.) dönem ile 18. yüzyıl arasındaki dönemlerde Karaçay-Malkar Türklerine ait herhangi bir yazılı metin bulunamamıştır. Bu dönemlere ait yazılı metinler varsa da Sovyetler Birliği döneminde Türkoloji alanındaki çalışmaların tek yönlülüğü ve bu konudaki derin çalışmaların sürekli engellenmesi, bu konunun karanlıkta kalmasına sebep olmuştur.

Yakın zamanlara kadar hayvancılığa dayalı yarı göçebe hayatı yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri'nin yazılı edebiyatı çok geç başlamıştır. Henüz 18. yüzyıl sonlarında İslam dinini kabul etmeye başlayan Karaçay-Malkar Türkleri, İslam'ı kabul etmeleriyle birlikte Arap harflerini de kullanmaya başladılar. Bunun ilk örneklerini Karaçay -Malkar mezar taşlarında yazılan kısa metinciklerde ve töre ile ilgili işlerin yazıldığı "Töre-taş"larında görmekteyiz. Edebi metin olarak ilk örnek ise Yusuf Haçir'in Karaçay Türkçesiyle ve Arap harfleriyle yazmış olduğu dini manzumelerdir.

Bütün Türk boyları gibi, Karaçay-Malkar Türkleri de çok zengin bir sözlü edebiyat geleneğine sahiptirler. Nart destanları ve efsa-

neleri, masallar, eski halk şarkıları, atasözleri, bilmece gibi kültür ürünleri kuşaktan kuşağa aktararak yüzyıllarca korunmuştur. Öte yandan, bu sözlü gelenek ürünleri gerçek anlamda ancak 1917 Bolşevik ihtilalinden ve Sovyet rejiminin yerleşmesinden sonra yazıya geçirilebilmiştir...

3. Mit, Destan, Efsane Kavramları ve Nart Destanları...

Kuzey Kafkasya halklarının ortak kültür ürünlerinden biri olan Nart destanları, Karaçay-Malkar edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Nart destanları, Karaçay-Malkar sözlü edebiyat geleneğinin ilk ürünleri olarak kabul edilir.

Nart destanları; tarih öncesi tanrı, yarı tanrı ve insanüstü kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları anlatan, uzun soluklu, geniş oyumlu öyküleme şiirlerdir (epope). Bir kısmı zamanla şiir biçimini kaybederek düzyazı (efsane/legende) şekline dönüşmüştür. Nart destanlarının dokusunda gerçek ile düşgücü içiçedir. Eski çağlardan beri söylenegelen olağanüstü varlıklar ve olaylar konu edilir. Nart destanlarının oluşmaya başlaması çok eski zamanlara dayanır. Bununla birlikte, bu destanların yazıya geçirilmeleri çok geç tarihlere rastlamaktadır.

Nart destanları; Abhaz-Abazin, Adıge, Oset, Kumuk, Çeçen-İnguş gibi Kuzey Kafkasya halklarının folklorunda da yer almaktadır. Kafkas halklarının hemen hepsinin halk edebiyatında yer alan Nart destanları birbirlerine benzemekle birlikte; konu, biçim ve söyleniş yönünden farklılıklar göstermekte, her halkın kendisine has milli vasıflarını barındırmaktadır. Sözelimi, Abhaz ve Adıgelerin Nart destanları daha çok Eski Yunan mitolojisiyle benzerlikler gösterirken, Karaçay-Malkar Türklerinin Nart destanları ise Altaylara ve Eski Türk mitolojisine daha yakındır. Karaçay-Malkar Nart destanlarında, Türk-Moğol motifleri oldukça fazladır. Hatta, diğer Kafkas Nart

destanlarında olmayıp, sadece Karaçay-Malkar Nart destanlarında olan bazı konu ve kahraman adları gibi bazı özellikler diğer Türk halklarının folklorunda da görülebilmektedir...

İnsanoğlu kendisini diğer canlılardan üstün kılan "dil" dediğimiz anlatım aracına sahip olduktan sonra, bu aracı yüzyıllar boyunca temel iletişim aracı olarak kullanmıştır. Düşüncelerini, duygularını, sevinçlerini, üzüntülerini, mutluluklarını, acılarını, tasarılarını, beklentilerini hep söze dönüştürerek karşısındakine iletmiştir. İnsanoğlu önceleri, yaşadığı gerçek ortamdan düş yoluyla başka bir dünyaya geçme ihtiyacını da yine söz yoluyla sağlamıştır. Günlük konuşma dilinin sözcüklerine büyülü anlamlar yüklemiş ve söze estetik bir boyut kazandırarak onu yüceltmıştır. İnsanoğlunun söze böyle büyülü anlamlar yüklemesi, onun doğaya egemen olma, büyülü sözlerle hayatı yeniden düzenleme ihtiyacından doğmuştur. Öte yandan, insanlar doğada egemen olamadıkları veya anlayamadıkları birtakım gizemli olaylara çeşitli yorumlar getirmişler; bazen coşkulu, bazen de hüznü bir ifadeyle büyülü sözleri bir araya getirerek ilk sanat ürünlerini oluşturmuşlardır. İşte; mitler, destanlar ve efsaneler böyle doğmuştur...

İnsanoğlu her ne kadar diğer canlılara göre birtakım üstün vasıflara sahip olsa da, kendisinde daima bir eksiklik hissetmiştir. Bu eksikliği kavradıktan ve kabullendikten sonra ise, kendilerinden daha üstün bir varlığı aramaya başlamışlardır. Ve sonunda, doğada kendisine yardım edecek ve ona güç verecek birtakım gizli güçlerin varlığını tasavvur etmişlerdir. Bu gizli güçler, kimi zaman insanoğlunun zihninde canlandırdığı soyut ve gizemli varlıklar olmuş, kimi zaman da gerçek anlamı dışında, büyülü anlamların yüklendiği somut nesnelere olmuştur. Sözelimi, eski çağlarda insanlar, şiddetli bir şimşek çaktığı zaman korkuya kapılmışlar, gökteki birtakım güçlerin kendilerini cezalandıracağını sanmışlardır. Anlam veremedikleri bu doğa üstü gizli güçleri, zihinlerinde kutsallaştırmışlar, onları birer tanrı olarak tasavvur etmişlerdir. Tabii bu gizli

"Malkar" sözü ise; milli kimlik olarak ilk önce sadece Malkar vadisinde yaşayanlar için kullanılıyordu. 1864 yılında Kuzey Kafkasya'nın Rusların eline geçmesinden sonra; Bızıngı, Çegem, Holam ve Baksan vadilerinde yaşayanlar için de Malkar sözü milli kimlik olarak kullanılmaya başlanmıştır...

Tarihte "Kavimler Kapısı" adıyla anılan Kuzey Kafkasya bölgesinde; Hun-Bulgar, Hazar, Alan ve Kıpçak gibi Türk kavimleri yüzyıllarca hakimiyet kurmuşlardır. Uzun yıllar bu bölgede hükümlanlık süren bu eski Türk kavimlerinin izlerini tabii olarak Karaçay-Malkar Türkleri'nde görmekteyiz. Bununla birlikte yüzyıllar öncesinden itibaren kuzey Kafkasya'nın yerli halklarıyla karşılıklı kültürleşme sonucunda Karaçay-Malkar Türkleri kendilerine has bir kültür oluşturmuşlar; bir yandan Türklük kültürü, bir yandan da Kuzey Kafkasya ortak kültür dairesi içerisine dahil olmuşlardır.

576 Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgede milliyetçilik ruhunun tekrar canlanması, Karaçay-Malkar Türklerini de derinden etkilemiştir. Bu çerçevede Karaçay - Malkarlı tarihçi ve bilim adamları büyük bir şevkle tarihi köklerini Türklük temellerinde araştırmaya başlamışlardır. Bu çalışmaların en önemlilerinden birisi de, son yıllarda Kuzey Kafkasya'da Karaçay-Malkar Türklerinin yaşadığı bölgelerde bulunan runik harfli yazıtların çözümlenme çalışmalarıdır. Bu çalışmaların tamamlanmasından sonra bu yazıtların Hunların bir kolu olan Kuban Bulgar Türklerine ait olduğu anlaşılmıştır. M. S. 3. yüzyıldan itibaren Kuzey Kafkasya'ya yerleşen ve Hunların bir kolu Kuban Bulgar Türklerine ait olan bu yazıtların 4. veya 5. yüzyıllar arasında yazıldığı saptanmıştır. Bu yazıtların Yenisey ve Orhon yazıtlarından çok daha önce yazılmış olmaları dikkat çekicidir. Bu konudaki çalışmalarıyla tanınan Karaçaylı bilim adamı Soslanbek Bayçora, "Avrupa'daki Eski Türk Yazıtları" adlı kitabında, Kuban Bulgar yazıtlarını transkripsiyonlarıyla birlikte açıklamalı olarak vermiştir. Soslanbek Bayçora, Kuban Bulgar metinlerinden yola çıkarak bir alfabe sistemi çıkarmış; Yenisey, Orhon, Tuna Bulgar ve İdil (Volga) Bul-

gar yazıtlarıyla karşılaştırmalı bir alfabe çizelgesi hazırlamıştır. Soslanbek Bayçora, Kuban Bulgar metinlerindeki harflerin, Orhon yazıtlarındaki harflere çok benzediğini ancak Kuban Bulgar metinlerinin çok daha önce oluşmuş bir yazı sistemine ait olduğunu ileri sürmektedir. Burada önemli olan ilk husus, Karaçay-Malkar Türklerinin yaşadığı bölgede bulunan ve Hun-Bulgar Türklerine ait olduğu anlaşılan bu yazıtların aynı zamanda en eski Türk yazıtlarından olduğu, en azından Yenisey ve Orhon yazıtlarından çok daha eski olmalarıdır.

İkinci önemli husus ise, Kuban Bulgar yazıtlarında yer alan birçok eski Türkçe kelimenin halen Karaçay-Malkar Türkçesi'nde yaşadığı ve diğer Kıpçak dil gruplarında bu kelimelerin kullanılmayıpıdır. Buradan hareketle Kuban Bulgar yazıtlarını, Karaçay-Malkar Türklerinin ilk yazılı metinleri olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, belirtilmesi gereken başka bir önemli husus ise, Kuban Bulgar yazıtlarının yazıldığı (M.S. 4-5. yy.) dönem ile 18. yüzyıl arasındaki dönemlerde Karaçay-Malkar Türklerine ait herhangi bir yazılı metin bulunamamıştır. Bu dönemlere ait yazılı metinler varsa da Sovyetler Birliği döneminde Türkoloji alanındaki çalışmaların tek yönlülüğü ve bu konudaki derin çalışmaların sürekli engellenmesi, bu konunun karanlıkta kalmasına sebep olmuştur.

Yakın zamanlara kadar hayvancılığa dayalı yarı göçebe hayatı yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri'nin yazılı edebiyatı çok geç başlamıştır. Henüz 18. yüzyıl sonlarında İslam dinini kabul etmeye başlayan Karaçay-Malkar Türkleri, İslam'ı kabul etmeleriyle birlikte Arap harflerini de kullanmaya başladılar. Bunun ilk örneklerini Karaçay -Malkar mezar taşlarında yazılan kısa metinciklerde ve töre ile ilgili işlerin yazıldığı "Töre-taş"larında görmekteyiz. Edebi metin olarak ilk örnek ise Yusuf Haçir'in Karaçay Türkçesiyle ve Arap harfleriyle yazmış olduğu dini manzumelerdir.

Bütün Türk boyları gibi, Karaçay-Malkar Türkleri de çok zengin bir sözlü edebiyat geleneğine sahiptirler. Nart destanları ve efsa-

neleri, masallar, eski halk şarkıları, atasözleri, bilmeceler gibi kültür ürünleri kuşaktan kuşağa aktararak yüzyıllarca korunmuştur. Öte yandan, bu sözlü gelenek ürünleri gerçek anlamda ancak 1917 Bolşevik ihtilalinden ve Sovyet rejiminin yerleşmesinden sonra yazıya geçirilebilmiştir...

3. Mit, Destan, Efsane Kavramları ve Nart Destanları...

Kuzey Kafkasya halklarının ortak kültür ürünlerinden biri olan Nart destanları, Karaçay-Malkar edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Nart destanları, Karaçay-Malkar sözlü edebiyat geleneğinin ilk ürünleri olarak kabul edilir.

Nart destanları; tarih öncesi tanrı, yarı tanrı ve insanüstü kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları anlatan, uzun soluklu, geniş oylumlu öyküleme şiirlerdir (epope). Bir kısmı zamanla şiir biçimini kaybederek düzyazı (efsane/legende) şekline dönüşmüştür. Nart destanlarının dokusunda gerçek ile düşgücü içiçedir. Eski çağlardan beri söylenegelen olağanüstü varlıklar ve olaylar konu edilir. Nart destanlarının oluşmaya başlaması çok eski zamanlara dayanır. Bununla birlikte, bu destanların yazıya geçirilmeleri çok geç tarihlere rastlamaktadır.

Nart destanları; Abhaz-Abazin, Adıge, Oset, Kumuk, Çeçen-İnguş gibi Kuzey Kafkasya halklarının folklorunda da yer almaktadır. Kafkas halklarının hemen hepsinin halk edebiyatında yer alan Nart destanları birbirlerine benzemekle birlikte; konu, biçim ve söyleniş yönünden farklılıklar göstermekte, her halkın kendisine has milli vasıflarını barındırmaktadır. Sözelimi, Abhaz ve Adıgelerin Nart destanları daha çok Eski Yunan mitolojisiyle benzerlikler gösterirken, Karaçay-Malkar Türklerinin Nart destanları ise Altaylara ve Eski Türk mitolojisine daha yakındır. Karaçay-Malkar Nart destanlarında, Türk-Moğol motifleri oldukça fazladır. Hatta, diğer Kafkas Nart

destanlarında olmayıp, sadece Karaçay-Malkar Nart destanlarında olan bazı konu ve kahraman adları gibi bazı özellikler diğer Türk halklarının folklorunda da görülebilmektedir...

İnsanoğlu kendisini diğer canlılardan üstün kılan "dil" dediğimiz anlatım aracına sahip olduktan sonra, bu aracı yüzyıllar boyunca temel iletişim aracı olarak kullanmıştır. Düşüncelerini, duygularını, sevinçlerini, üzüntülerini, mutluluklarını, acılarını, tasarılarını, beklentilerini hep söze dönüştürerek karşısındakine iletmiştir. İnsanoğlu önceleri, yaşadığı gerçek ortamdan düş yoluyla başka bir dünyaya geçme ihtiyacını da yine söz yoluyla sağlamıştır. Günlük konuşma dilinin sözcüklerine büyülü anlamlar yüklemiş ve söze estetik bir boyut kazandırarak onu yüceltmıştır. İnsanoğlunun söze böyle büyülü anlamlar yüklemesi, onun doğaya egemen olma, büyülü sözlerle hayatı yeniden düzenleme ihtiyacından doğmuştur. Öte yandan, insanlar doğada egemen olamadıkları veya anlayamadıkları birtakım gizemli olaylara çeşitli yorumlar getirmişler; bazen coşkulu, bazen de hüzünlü bir ifadeyle büyülü sözleri bir araya getirerek ilk sanat ürünlerini oluşturmuşlardır. İşte; mitler, destanlar ve efsaneler böyle doğmuştur...

İnsanoğlu her ne kadar diğer canlılara göre birtakım üstün vasıflara sahip olsa da, kendisinde daima bir eksiklik hissetmiştir. Bu eksikliği kavradıktan ve kabullendikten sonra ise, kendilerinden daha üstün bir varlığı aramaya başlamışlardır. Ve sonunda, doğada kendisine yardım edecek ve ona güç verecek birtakım gizli güçlerin varlığını tasavvur etmişlerdir. Bu gizli güçler, kimi zaman insanoğlunun zihninde canlandırdığı soyut ve gizemli varlıklar olmuş, kimi zaman da gerçek anlamı dışında, büyülü anlamların yüklendiği somut nesnelere olmuştur. Sözelimi, eski çağlarda insanlar, şiddetli bir şimşek çaktığı zaman korkuya kapılmışlar, gökteki birtakım güçlerin kendilerini cezalandıracağını sanmışlardır. Anlam veremedikleri bu doğa üstü gizli güçleri, zihinlerinde kutsallaştırmışlar, onları birer tanrı olarak tasavvur etmişlerdir. Tabii bu gizli